

RUSSIAN VERSION

UNITED STATES COMMISSION ON
INTERNATIONAL RELIGIOUS FREEDOM

TAJIKISTAN CHAPTER
USCIRF 2010 ANNUAL REPORT

Шарҳи мухтасари гузориши солонаи Комиссияи Байналмилалии Озодии Дини ИМА барои соли 2010

Комиссияи Байналмилалии Озодии Дини ИМА (USCIRF ё Комиссия), ки дар соли 1998 таҳти Санади Байналмилалии Озодии Дин (IRFA) созмон дода шудааст, Комиссияи мустақили духизбии ҳукумати ИМА мебошад, ки ҳолатҳои вайронкунии ҳуқуқ ба озодии дин ва эътиқодро дар хориҷа тибқи Эъломияи Умумичаҳонии Ҳуқуқи Башар ва дигар олооти байналмилалӣ назорат мекунад ва ба Президент, Котиби Давлатӣ ва Конгресс тавияҳои сиёсӣ пешниҳод мекунад.

Комиссия шомили 10 аъзо буда, дар алоҳидагӣ аз Департаменти Давлатии ИМА амал мекунад. Се узви Комиссияро Президент ва шаш аъзои дигарро роҳбарияти Конгресс таъин мекунад. Сафири Фавқулодда оид ба Озодии Дин дар Чаҳон, мақоме дар Вазорати умури хориҷа, ки низ таҳти IRFA созмон дода шудааст, ҳамчун узви ғайрирасмии Комиссия, ки дорои ҳуқуқи раъйдихӣ нест, амал мекунад.

Гузориши Солона вазъии озодии дин ё эътиқодро дар кишварҳои мавриди нигаронии Комиссия қарорёфта тавсиф мекунад ва тавсияҳои сиёсӣ таҳия мекунад, ки баҳри ба қисми ҷудоинопазири сиёсати хориҷии ИМА табдил ёфтани пешбурди озодии дин ё эътиқод мусоидат мекунад. Гузориши Солона шомили бобҳо дар бораи кишварҳои мебошад, ки онҳоро бинобар вайронкунии шадиди озодии дин Комиссия ба Котиби давлатӣ ҳамчун «Кишварҳои Мавриди Нигаронии Махсус» (КМНМ) тибқи IRFA тавсия мекунад; дар кишварҳои, ки аз ҷониби Комиссия ба Рӯйхати Назоратӣ дохил карда шудаанд, вайронкунии озодии дин аз меъри КМНМ камтар аст, аммо бояд мавриди тавҷӯҳ қарор гирад; ва дигар кишварҳои ҳастанд, ки онҳоро Комиссия зерин назорати вижа гирифтааст. Гузориши пурра дар www.uscirf.gov дастрас аст.

Гузориши Солонаи 2010 давраи аз моҳи апрели 2009 то моҳи то март соли 2010-ро дар бар мегирад.

Кишварҳои Мавриди Нигаронии Махсус

IRFA ба Котиби Давлатӣ, ки аз ҷониби Президент ваколатдор карда шудааст, дастур медиҳад то «Кишварҳои Мавриди Нигаронии Махсус» ё «КМНМ»-ро муайян намояд, ки ба онҳо кишварҳои мансубанд, ки ҳукумати онҳо дар вайронкунии «махсусан шадиди» озодии дин даст доштаанд ё ин гуна вайронкуниро таҳаммул кардаанд. IRFA вайронкуниҳои «махсусан шадид» тавсиф мекунад, ки «мунтазам, бардавом ва ошкоро» мебошанд, аз ҷумла ҷунин амалҳо ба монанди шиканҷа, боздошти дарозмуддат бе пешниҳоди иттиҳом,

нопадидшавӣ ё дигар гуна «маҳрумсозии ошкоро аз ҳуқуқи шахсият ба ҳаёт, озодӣ ва амният». Пас аз он ки кишвар ҳамчун КМНМ эътироф мешавад, тибқи қонун президент ӯҳдадор аст, ки алайҳи вайронкуниҳо тавассути дидани чораҳои дар IRFA муқарраршуда муқобилият нишон диҳад.

Дар моҳи январи соли 2009, Департаменти Давлатӣ ба сифати КМНМ дубора худи ҳамон 8 кишварро эътироф кард, ки дар моҳи ноябри соли 2006 ба сифати КМНМ шинохта шуда буданд: Бирма, Ҷумҳурии Халқӣ-Демократии Корея (Кореяи Шимолӣ), Эритрея, Эрон, Ҷумҳурии Мардумии Чин, Арабистони Саудӣ, Судон ва Ёзбекистон. Департаменти Давлатӣ қарор дод, ки аз ҷустани ҳама гуна чораҳо алайҳи Ёзбекистон ба муддати 180 рӯз ва алайҳи Арабистони Саудӣ ба мӯҳлати номаҳдуд даст кашад, ки дар ҳарду ҳолат ҳам ҳадаф «мусоидат ба мақсадҳои Санад (-и Байналмилалӣ Озодии Дин)» аст.” Дар натиҷаи ҷунин дасткашӣ, Иолоти Муттаҳида ҳеҷ гуна воқуниши сиёсӣ нисбати вайронкуниҳои махсусан шадиди озодии дин дар ҳардуи ин кишварҳо нахоҳад нишон дод.

Дар ин давраи гузоришӣ, Комиссия тавсия медиҳад, ки Котиби Давлатӣ 13 кишвари зеринро ҳамчун КМНМ эътироф кунад: Бирма, Ҷумҳурии Халқӣ-Демократии Корея (Кореяи Шимолӣ), Эритрея, Эрон, Ироқ,¹ Нигерия,² Покистон, Ҷумҳурии Мардумии Чин, Арабистони Саудӣ, Судон, Туркменистон, Ёзбекистон ва Ветнам.

Комиссия инчунин кишварҳои ба Рӯйхати Назоратӣ дохилшударо номбар мекунад, ки он ба лузумияти назорати вижа аз болои вайронкуниҳои шадиди озодии дин, ки ҳукуматҳои ин кишварҳо дар онҳо даст доранд ё онҳоро таҳаммул мекунанд, аммо ба меъёри КМНМ ҷавобгӯ нестанд, асос ёфтааст. Ин кишварҳо мавриди тавачҷӯҳи хосса қарор мегиранд ва дар баъзе мавридҳо, Департаменти Давлатӣ ва созмонҳои серҷониба нисбати онҳо чораҳои дипломатӣ меандешанд. Дар давраи гузоришии ҷорӣ Рӯйхати Назоратии Комиссия кишварҳои Афғонистон, Беларус, Куба, Миср, Индонезия, Лаос, Русия, Сомали, Тоҷикистон, Туркия ва Венесуэларо дар бар мегирад.

---

¹ Хангоми тасдиқи гузориши Комиссия дар бори Ироқ, аъзо Комиссия Кромати, Эйд, Лэнд ва Лео бо тавсияи Комиссия розӣ нашуданд ва хулоса бароварданд, ки Ироқ дар Рӯйхати Назорати Комиссия боқӣ монад.

²Узви Комиссия Кромати бо тавсия оид ба шиноختан ҳамчун КМНМ розӣ нашуд ва хулоса баровард, ки Нигерия дар Рӯйхати Назорати Комиссия боқӣ монад.

Тоҷикистон

ХУЛОСАҶО: Дар Тоҷикистон ҳам қонунҳо ва ҳам амалия шомили маҳдудиятҳои бузург нисбати озодии дин ва эътиқод мебошанд. Таъи чанд соли ахир вазъи озодии дин дар Тоҷикистон ба таври назаррас бад шудааст. Дар моҳи марти соли 2009 давлати Тоҷикистон қонуни навро дар бораи дин ворид кард, ки он баъзе маҳдудиятҳои ба тариқи ғайрирасмӣ татбиқшавандаро ба низоми қонун даровард ва барои маҳдудиятҳои минбаъда чаҳорҷӯб фароҳам овард. Маҳдудсозии озодии дин аз ҷониби ҳукумати Тоҷикистон асосан ба мусулмонон таъсир дорад, вале дар баробари ин баъзе ҷамоҳои аққалиятро ҷудо мекунад, ки «зери таъсири беруна қарордошта» ҳисоб меёбанд, ки аз ҷумлаи онҳо протестантҳо ва Шоҳидони Йеҳова мебошанд. Дар соли 2008, як синагога, се масҷид ва як калисо бо истифодаи булдозер таҳриб карда шуданд. Дар моҳи июни соли 2009 суд қарор баровард, ки як калисои протестантӣ аз бино ва амволи худ даст кашад ва амволи онро ҳукумати шаҳри Душанбе аз худ намуд.

Бинобар ин раванди пастравӣ, дар соли 2010, ҳамон тавре ки дар соли 2009 тасмим гирифта шуда буд, IRFA қарор дод, ки Тоҷикистонро боз ба Рӯйхати Назоратӣ дохил намояд. Гарчанде ки шароитҳо дар Тоҷикистон ба дараҷаи барои расман ҳамчун кишвари мавриди нигарони махсус тавсиф кардани он нарасидааст, бо назардошти табиат ва андозаи вайронкуниҳое, ки ҳукумт дар онҳо даст дорад ё онҳоро таҳаммул мекунад, назорати махсусро талаб мекунад.

Ҳукумати Тоҷикистон "талашҳои худро оид ба зерин назорат гирифтани амалан ҳама ҷабҳаҳои ҳаёти мазҳабӣ тавсеа бахшидааст ва амалдорони длатӣ аз болои гурӯҳҳо, муассисаҳо ва ходимони динӣ фаъолона назорат мебаранд", иттилоъ додааст Департаменти Давлатӣ дар соли 2009 ва қайд кардааст, ки пастравӣ дар татбиқи ҳуқуқи озодии дин дар тӯли се сол паиҳам ба назар мерасад. Дар соли 2009 қонуни дар бораи дин ингуна сиёсатро нисбати аксарияти мусулмони аҳолии кишвар тақвият бахшид. Қонун дорои меъёрҳои мебошад, ки стандартҳои байналмилалӣ озодии дин ва вичдонро вайрон мекунанд, аз он ҷумла пулакӣ ва иҷборӣ будани талаботҳои бақайдгирӣ; ҷиноят ҳисобидани фаъолияти ба қайд гирифтанишудаи динӣ, таълими динӣ ва қабули мазҳаби нав; маҳдудиятҳои шадид оиди сохтани масҷидҳо; даҳлати давлат дар таъин намудани имомҳо; талаб намудани иҷозати расмӣ барои аз ҷониби ташкилотҳои динӣ гузаронидани омӯзиши мазҳабӣ ва барои алоқа бо ҳаммазҳабони хоричӣ; ва сензураи давлатии адабиёти динӣ ва назорат аз болои воридоти он. Мамнӯиятҳои пешина нисбати ба масҷидҳо рафтани занон, пӯшидани либосҳои динӣ дар ҷойҳои ҷамъиятӣ, ва инчунин манъи фаъолияти Шоҳидони Йеҳова ва калисоҳои протестантӣ ҳанӯз боқӣ мемонанд. Нисбати ёздаҳ нафар Шоҳидони Йеҳова ҳоло бо иттиҳомҳои барангехтани адовати динӣ парвандаи ҷиноӣ оғоз карда шудааст.

ТАВСИЯҲОИ АВВАЛИНДАРАҶА: Сиёсати ИМА нисбат ба Тоҷикистон бояд дар мадди аввал ба аҳаммияти масъалаи озодии дин ва эътиқод равона карда шавад, алалхусус бо дарназардошти таъсири бесуботсозандаи қонуни нав ба бисёрае аз диндорони мусулмон дар Тоҷикистон. Маҳдудиятҳои шадиди қонуни дар бораи дин дар мавриди аксарияти аҳолии Тоҷикистон бояд ҳамчун як масъалаи амниятӣ минтақавӣ низ матраҳ карда шавад. Ҳукумати ИМА бояд бо ашхоси расмӣ Тоҷикистон ва ҷомеаи шаҳрвандӣ кор бурда, барои ворид намудани тағирот ба қонуни нав дар бораи дин бо мақсади мутобиқ сохтани он ба ўҳдадорӣҳои байналмилалӣ Тоҷикистон кӯмак намояд, хусусан дар ҳоле ки баъзе ашхоси расмӣ изҳор доштаанд, ки тағир додани қонуни нав имконпазир аст. Намояндагони сафорати ИМА бояд пайгирии мурофиаҳоеро, ки дар робита бо масъалаҳои мазҳабӣ сурат мегиранд, идома дҳад ва дар ҳамкорӣ бо ҷомеаи байналмилалӣ ба судяҳо ва додситонҳо оид ба қонунгузорию шаҳрвандӣ ва стандартҳои байналмилалӣ ҳуқуқҳои башар омӯзиш пешниҳод намоянд. Мақомоти ИМА бояд далели аз ҷониби ҳукумати Тоҷикистон вайрон карда шудани ўҳдадорӣҳои байналмилалӣ он ва ўҳдадорӣҳояш оид ба риояи ҳуқуқи башар, аз он ҷумла ҳуқуқи озодии дин ва эътиқод, дар доираи Созмони Амният ва Ҳамкорӣ дар Аврупо (САҲА) ба тариқи ошкоро мавриди танқид қарор диҳанд. Тавсияҳои иловагӣ оид ба сиёсати ИМА нисбат ба Тоҷикистон дар охири ҳамин боб баён карда шудаанд.

Шароити озодии дин

Қонунгузорию маҳдудкунанда

Дар моҳи март соли 2009 Тоҷикистон як қонуни дини эҷодкунандаи мушкilotро қабул кард. Ба гуфтаи нозирон, ҳукумати Тоҷикистон бо дарназардошти омилҳои сиёсӣ бояд татбиқи қонуни навро оид ба дин пас аз интихоботи парлумонии 28 феввали соли 2010 оғоз мекард, вале то ба йол ҷунин накардааст. Тоҷикистон ягона кишвари Осиёи Марказӣ мебошад, ки дорои ҳизби сиёсии исломӣ қонунӣ мебошад, ва азбаски қонун дар нисбати ҳуқуқҳои аксарияти мусалмон дар кишвар маҳдудиятҳои ҷиддӣ ворид мекунад, татбиқи он боиси афзудани дастгирии оппозиция сиёсӣ шуда метавонист.

Ўнун масҷидҳоро алоҳида танзим мекунад ва аз ҷумла миқдори аҳолиро ба сари ҳар як масҷид муайян месозад. Тибқи иттилои Департаменти Давлатӣ, масҷидҳои ҷомеа метавонанд дар ноҳияҳои фаъолият кунанд, ки аҳолиашон аз 10 000 20 00 нафар аст; масҷидҳо барои намозгузорию панҷвақта барои нуқтаҳои аҳолинишини аз 100 то 1000 нафар сокин дошта иҷозатанд (барои Душанбе меъёрҳо баландтаранд). Тавре ки Департаменти Давлатӣ қайд мекунад, қонун

пешбинӣ менамояд, ки имомҳо ва имом-хатибҳои масҷид аз ҷониби “мақомоти марбутаи давлатии масъул барои корҳои динӣ” интиҳоб карда шаванд, ҳол он ки дардигар динҳо ба эътиқодмандон имкон дода мешавад то пешвоёни худро худ интиҳоб кунанд. Ғайр аз он, ҷои ибодати мусулмонон бо масҷидҳо, хонаҳо ва қабристонҳо маҳдуд карда шудааст ва ҷойҳои қорӣ ва кӯчаҳо ба таври мушаххас истисно карда шудаанд. Дар ҳоле ки қаблан ҳар як масҷид дорои ҳуқуқи доштани синфҳои омӯзиши Қуръон буд, дар оянда танҳо масҷидҳои марказие, ки иҷозатномаи давлатиро мегиранд, ин гуна иҷозатро соҳиб мешаванд. . Илова бар ин дар пешгуфтори қонун “мақоми махсуси мазҳаби ҳанафӣ” дар маданияти халқи тоҷик қайд карда шудааст, ки ин ноҳида гирифтани нақши муҳими шиаҳои исмоилӣ мебошад, ки онҳо тақрибан даҳ фоизи аҳолии кишварро ташкил медиҳанд.

Ба тариқи умумӣ, қонуни нав таълими фардии диниро манъ мекунад ва талаб менамояд, ки муассисаҳо ва ташкилотҳо барои гузаронидани омӯзиши динӣ пешакӣ иҷозати давлатро гиранд. Қонун инчунин талаб менамояд, ки таълими динии кӯдак бо розигии хаттии ҳарду волидон сурат гирад. Полис аллакай мекушад, ки кӯдакони аз хондани намози ҷумъа пас аз анҷоми дарсҳо боздорад, ва равшан нест, ки оё иштироки кӯдакони дар ибодати динӣ таълими динӣ маҳсуб мешавад ё на. Гузашта аз он, қонун ба ҳукумат салоҳияти тасвиб кардани ҳама адабиёти чопшуда ё «ба миқдори қобили қабул воридшуда»ро медиҳад, пайравӣ ба чанд динро манъ мекунад ва аз созмонҳои дини тақозо мекунад, ки барои даъвати хориҷӣ ба кишвар ё ширкат конфаронҳои динӣ дар хориҷа розигии давлатро гиранд. Қонун инчунин ба иттиҳодияҳои динӣ иштирок дар фаъолияти сиёсиро манъ мекунад.

Бақайдгирӣ

Қонуни нав шумораи камтарини аъзоёноро, ки барои ба қайд гирифтани гурӯҳи динӣ ҳатмист то ба 400 нафар боло бурдааст. Инчунин, қонун аз муассисони ҳуқуқии созмонҳои динӣ талаб менамояд, ки ҳангоми муроҷиат оиди бақайдгирӣ аз ҳукумати маҳаллии худ ҳуҷҷате пешниҳод намоянд, ки дар ҳамон маҳал дар тӯли панҷ сол истиқомати доимӣ доштани онҳо ва ба ҳуди ҳамон дин пайравӣ намуданашонро тасдиқ кунад. Мутобиқи қонун, ҳама созмонҳои динии кишвар бояд то 1 январи соли 2010 аз нав ба қайд гирифта мешуданд. Тавре ки Департаменти Давлатӣ дар соли 2009 қайд намуда буд, , ҳукумати Тоҷикистон “истифодаи раванди бақайдгириро бо мақсади ҳалалдор сохтан, таъсир расонидан ё таҳдид кардан ба созмонҳо ва ҷомеаҳои динӣ идома дод.” Гурӯҳҳои, ки аз қайд намегузаранд ва ё ба қайд гирифта намешаванд, ғайриқонунӣ мешаванд. Гуфта мешавад, ки дар санаи 10 декабри соли 2009 ашхоси расмии ҳукумат Тоҷикистон иттилоъ додаанд, ки то ба ҳамон рӯз танҳо 1500 масҷид аз 3500 адад аз масҷиди кишвар ва 84 адад созмонҳои гайриисломӣ аз нав ба қайд гирифта

шудаанд. Тибқи иттилооти расида, то моҳи март соли 2010, ҳатто олитарон мақоми исломии аз ҷониби давлат тасвибшуда – Шӯрои Уламо ба қайд гирифта нашуда буд.

Дар Тоҷикистон инчунин Қонун дар бораи ба танзим даровардани маросиму анъанаҳои миллӣ мекунад, ки он маърақаҳои хусусиро танзим намуда, гӯё мардумро аз сарфи маблағҳои зиёд ҳимоя мекунад. Ин қонун инчунин тарзи гузаронидани маърақаҳои хусусӣ, аз ҷумла ҷашнҳои арӯсӣ, маросимҳои дафн, мавлуди Пайғамбар Муҳаммадро, ки аҳамияти мазҳабӣ доранд танзим мекунад.

Танқиди Қонун дар бораи дин аз соли 2009 ва воқуниш ба он

Ҷомеаи байналмилалӣ, аз он ҷумла САҲА ва USCIRF, дар робита бо ҷанбаҳои гуногуни қонуни нав ҳангоми мавриди муҳокима қарор доштани он нигарониҳо изҳор карда буданд. Дар моҳи март соли 2009, the Нозири махсуси СММ оид ба озодии мазҳаб ва эътиқод ба Шӯрои Ҳуқуқи Башари СММ гуфтааст, ки қонун “метавонад боиси маҳдудияти беасоси ҳуқуқҳои ҷомеаҳои мазҳабӣ гардад ва фаъолияти динии ҷомеаҳои аққалиятро ба таври назаррас маҳдуд созад.” Шӯрои Маслиҳати САҲА оид ба озодии мазҳаб ва эътиқод низ ба хулосае омадааст, ки бисёре аз меъёрҳои қонун ба стандартҳои байналмилалӣ озодии мазҳаб ва эътиқод мутобиқат намекунад.

Собиқ Муфтии кулли кишвар Акбар Тӯраҷонзода, ки узви барҷастаи Ҳизби Наҳзати Ислом (ҳизби қонунии исломии кишвар) мебошад - лоиҳаи алтернативии нисбатан либералии қонун дар бораи динро пешниҳод кард — қонуни навро дар он замина, ки он ҳуқуқҳои мусулмонон ва ғайримусулмонро шадидан маҳдуд мекунад, маҳкум кард. Лоиҳаи пешниҳоднамудаи ӯ қабул нашуд ва қонуни навро дар он замина, ки он ҳуқуқҳои мусулмонон ва ғайримусулмонро шадидан маҳдуд мекунад, маҳкум кард. Дар натиҷа, Тӯраҷонзодаро аз воситаи нақлиёти хидматияш маҳрум кардаанд, ки бо сабаби маъюбии саҳт ӯ аз он нақлиёт вобастагии зиёд дошт ва пасон ӯ ваколати ҳешро дар парлумони Тоҷикистон қатъ кардааст. Аъзоёни гурӯҳҳои гуногуни камшумори мазҳабии Тоҷикистон нигарониҳои шабеҳро нисбати таъсири ин қонун ба озодии дин ё эътиқод баён кардаанд.

Ашхоси расмӣ Тоҷикистон дар робита бо тағироти эҳтимоли ба қонуни нав дар бораи дин тазаккуроти мухталиф додаанд. Дар ҳоле ки президент Раҳмон гуфтааст ки “қонун тағир дода нахоҳад шуд,” Мавлон Мухторов, Ҷонишини Вазири фарҳанг ба кормандони USCIRF гуфтааст, ки қонун “догма нест.” Дар моҳи март соли 2010, Президент Раҳмон ислоҳоти сохторҳои ҳукумати амалӣ намуд, ки тибқи он Кумита оид ба корҳои динӣ аз Вазорати фарҳанг ба Дастгоҳи иҷроияи Президент гузаронида мешавад.

Маҳдудиятҳо нисбати мусулмонон

Сиёсати давлат инъикоси нигарониҳои расмӣ аз ифротгароии исломӣ буда, ки он барои асоснок намудани воридсозии маҳдудиятҳо, иштирок дар назорат ва қабули қонуни дин дар соли 2009 истифода гардид, ки он нисбати баёни мазҳабӣ, алахусус барои аксарияти мусулмони кишвар, маҳдудиятҳои шадид ба миён овард. Мақомот ба тариқи ғайрирасмӣ баъзе аз ин меъёрӣоро то қабул шудан қонуни соли 2009 татбиқ мекарданд, вале онҳо на дар ҳама маҳалҳои Тоҷикистон яксон ба роҳ монда шуда буданд.

Ашхоси расмии давлатӣ, аз ҷумла аъзои Кумитаи Амнияти Давлатӣ, масҷидҳоро дар саросари кишвар назорат мекунад. Ашхоси расмӣ дар маросимҳо иштирок варзида, ба суҳангӯии имомон ва намозгузoron гӯш медиҳанд, сабтҳои овозӣ ва видеокассетаҳоро истимоъ менамоянд, то ки мавҷуд будани ақидаҳои эҳтимолан экстремистӣ ва зиддиҳукумати ро бифаҳманд. Ашхоси расмӣ инчунин ҷашнҳои арӯси ва маросимҳои дафнро тибқи қонун дар бораи танзими расму оинҳо назорат мекунад.

Ҳукумати Тоҷикистон меқӯшад ки уламои динро тавассути Шӯрои Уламо, як гурӯҳи олимони ва имомон, ки амалия динро ташреҳ меҳийанд, таҳти назорат гирад. Дар сурате ки мутасаддиёни давлатӣ Шӯрои Уламоро ҳамчун як мақоми мусақил тавсиф мекунад, муйоҳида мешавад, ки он одатан таҳти назорат ё таъсири ҳукумат қарор дорад. Аз ин рӯ, ба ақидаи Департаменти Давлатӣ “қарорҳо ва *фатвоҳои Шӯро* ҳамчун сиёсати давлат майсуб мешаванд. Илова бар ин, аъзои Шӯро вазъҳои иншо ва тасдиқ карда, ба имомон дар саросари Тоҷикистон мефиристанд, то ки ин матнҳо дар намозҳои ҷумъа ҳамчун амри маъруф хонда шаванд.

Дар солҳои ахир, ҳукумати Тоҷикистон бисёре аз масҷидҳо қайд нашуда ва хнаҳои намозгузори ро баст, фармон дод, ки се масҷиди қайднашуда дар пойтахти кишвар Душанбе вайрон карда шаванд ва амри маъруфро пас аз намозҳои ҷумъа танҳо дар масҷиди марказӣ иҷозат додааст. Инчунин, ҳукумат ба таври ғайримустақим интиҳоб ва нигоҳ доштани имомҳоро ба таври ғайримустақим, аз ҷумла тавассути гузаронидани аттестатсияҳо оид ба таълимот ва суннатҳои исломӣ назорат мекунад. Илова бар он, ҳукумат шумораи одамони озими ҳаҷро назорат ва маҳдуд менамояд; 1 ар аввали соли 2009 ин теъдод аз 5200 то ба 4800 коҳиш дода шуд. Ҳамзамон, дар моҳи октябри соли 2009 дар Душанбе аввалин маркази исмоилиҳо дар Осиёи Марказӣ – Маркази Фарҳангии Оғохон – кушода шуд.

Дар соли 2009 Департамент давлатӣ қайд намуда буд, ки ҳукумати Тоҷикистон “қавоиди расмӣ ва ғайрирасмиеро дар нисбати либоспӯшӣ, аз ҷумла манъи номунтазами пӯшидани ҳичоб ба духтарон дар мактабҳо ва донишгоҳҳои давлатӣ, ҷорӣ намудааст, ки озодии динро маҳдуд сохтааст. Гарчанде ки мувофиқи иттилооти расида дар соли 2009 чор зани донишҷӯ барои пӯшидани ҳичоб аз Донишгоҳи Давлатии Тоҷикистон хорич карда шудаанд, ҳукумат ва донишгоҳҳо дар робита ба манъи ҳичоб тазаккуроти пурихтилоф мекунанд. Занони ҳичобпӯш метавонанд бо мақсади мушхаскунии расмх, алахусус барои ҳаҷ, аксбардорӣ шаванд, аммо гуфта мешавад, ки мақомот ба занон барои пӯшидани сарпӯшҳои "ғайрирасмӣ" ва ба мардон барои мондани риши раиҷи исломӣ дар ҷойҳои оммавӣ монеъ шудаанд. Вазорати маориф ба муассисони як мадрасаи хусусӣ дар Душанбе гуфтааст, ки онҳо иҷозатномаи таълим нахоҳанд гирифт, агар ба ҳичоб пӯшидани духтарон роҳ диҳанд. Департаменти Давлатӣ иттилоъ медиҳад, ки мақомоти Тоҷикистон инчунин ба мардон гуфтаанд, ки агар онҳо дар бозорҳо кор кардан хоҳанд, шиноснома гирифтани бошанд ва ё дар корхонаҳои давлатӣ кор кардан хоҳанд, онҳо боянд риши худро тарошанд. Ахоси расмии давлатӣ инчунин имом-хатиб Эшони Нуриддинро, ки дар минтаъаи Душанбе масҷидро роҳбарӣ мекунад, таъкиб кардаанд. Сабаи ин қисман суҳанрониҳои ӯ дар вазъҳои рӯзи Ҷумъа, аз ҷумла танӯиди манъи ҳичоб, будааст. Фатвое, ки оид ба манъи намозгузори занон дар масҷидҳо дар соли 2004 аз ҷониби Шӯрои Уламои таҳти таъсири ҳукумат қарордошта содир шуда буд, ҳоло ҳам амал мекунад, гарчанде ки гуфта мешавад баъзе масҷиди қайднашуда, то ҳол ба онҳо иҷозати намозгузорӣ медиҳанд.

Дар соли 2008, ҳукумат ягона муассисаи олии таҳсилоти динии кишвар - Донишгоҳи Исломиро, ки пештар мустақил буд, миллӣ гардонид. Мударрисон аз раванди таҳқиқ гузаронида шуданд ва дараҷаи муассиса аз «донишгоҳ» ба «донишкадаи исломӣ» пат карда шуд. Инчунин, Президенти Тоҷикистон Маркази Таълимоти Исломиро дар назди Дастгоҳи Президент созмон дод, ки онро собиқ директори Кумита оид ба корҳои дин Муродулло Давлатов, ки гӯё бо хадамоти амниятӣ низ робита доштааст, сарварӣ мекунад. Дар рафти вохӯрӣ бо кориандони USCIRF дар моҳи майи соли 2009, ӯ изҳор кард, ки намедонист, ки қонуни нав қонунҳои байналмилалиро вайрон мекунад, лекин барои ҳамкорӣ бо ҷомеаи байналмилалӣ манфиатдор аст.

Дар Тоҷикистон 19 мадрасаи таълим пас аз хатми мактаби миёна мавҷуд аст, ки аз ҷумлаи онҳо мадрасаи ба қарибӣ дар Душанбе кушодашуда аст. Қонундар бораи дин ба волидайн иҷозат медиҳад, ки ба фарзандони худ дар хонашон таълимоти диниро омӯзонанд, аммо таълими хонагӣ берун аз хонаи худ манъ карда шудааст. Дар ҷануби Тоҷикистон мансабдорон ба пешвоёни мазҳабӣ фармон додаанд, ки кӯдаконро ба ягон масҷид барои намозгузорӣ роҳ надиханд.

Ҳамзамон, ҳукумат мамнӯияти чопи мавод бо хати арабиро аз тарафи нашриётҳои давлатӣ мулоим кард, аммо танҳо дар сурате, ки ашхоси расмӣ давлатӣ ин гуна маводро таҳдидкунанда наҳисобанд. Дар соли 2009, ҳукумати Тоҷикистон Қуръон бо забони тоҷикӣ ва якчанд тафсириҳои Қуръонро бо забонҳои тоҷикӣ ва арабӣ чоп кард.

Маҳдудиятҳо нисбат ба аққалиятҳои мазҳабӣ

Мамнӯиятҳои дар соли 2007 нисбати Шоҳидони Йеҳова, ду калисои протестантӣ - калисои Эҳё ва Маркази ҳаёти пурмӯхтавои насронӣ - ҷоришуда боқӣ монданд. Ҳарчанд Шоҳидони Йеҳова аз соли 1994 сабти ном шудааст, Вазорати фарҳанг ин гурӯҳро дар соли 2007 бо иттиҳомӣ вайрон кардани сарқонун ва қонун дар бораи дин манъ кард. Дар соли 2008, суди шаҳри Душанбе ин қарордодро тасвиб кард. Дар моҳи октябри соли 2009 суди Душанбе як гурӯҳи қайднашудаи баптистиро бо сабаи дар хонаи шахсӣ барои ибодат ҷамъ шудан ва қайд надоштан манъ кард.

Калисои Грейс Сунмин, бузургтарин ҷамоати протестантии кишвар, ҳуқуқи даъворо нисбати мусодираи амволаш аз ҷониби мақомоти маҳаллӣ аз даст дод ва ба он оид ба ҳолӣ кардани калисояш дар моҳ июли соли 2009 фармон содир шудааст. Пешвоёни калисо ба қормақдони USCIRF гуфтаанд, ки судҳо билохира ба фишори раиси Душанбе, ки мехост бинои аз ҷониби ҷамоат таъмиршударо гирад, тоб наоварданд. Калисои дигари қайдшуда дар Душанбе, ки бинои он соли 2008 хароб карда шуда буд, пас аз гузашти даҳ моҳ ҷуброн нагирифтааст ва Forun 18 дар санаи 18 июли соли 2009 хабар додааст, ки Вазорати фарҳанг ҳанӯз ҷои барои ибодат ба иҷора гирифтаи онро тасвиб накардааст.

Вазорати фарҳанг инчунин адабиёти динии созмонҳоеро, ки онро ғайримақбул меҳисобад, манъ кардааст, аз ҷумла ин ба Шоҳидони Йеҳова тааллуқ дорад. Дар сентябри соли 2009, 16 Шоҳидон Йеҳова дар шаҳри Хучанб ба ҷавобгарии эҳтимолии ҷиноятӣ бо иттиҳомӣ барангехтани низои байнимазҳабӣ, кашида шуданд, ки метавонад то 9 сол аз озодӣ маҳрум карда шаванд. Дар моҳи апрели соли 2008, ҳукумати Тоҷикистон иҷозаи ворид кардани як маҷмӯъ китобҳоро аз ҷониби як созмони баптистӣ рад кард, зеро ҳаҷми ин маҷмӯъ ба шумораи аъзоёни созмон мутаносиб набуд.

Дар соли 2008, ягона синагогаи кишвар дар Душанбе бо булдозер таҳриб карда шуд. Ҳаёти Тоҷикистон дар воҳӯрии соли 2008 дар САҲА изҳор кард, ки додани ҷуброн барои бино аз сабаби «ҷудо будани дин ва давлат» имконпазир нест. Ба ҷомеаи яҳудиёни Душанбе биное ба сифати синагога дода шудааст ва он дар айни замон барои ибодат истифода мешавад. Аммо, бинои нав ба сифати ҷуброн аз

ҷониби шаҳрдории Душанбе, балки аз ҷониби як тоҷир, ки тибқи баъзе иттилоот бародари ҳамсари Эмомалӣ Раҳмон мебошад дода шудааст.

Дар замони шӯравӣ дар Тоҷикистон тақрибан 15 000 нафар яҳудиён зиндагӣ мекарданд; ҳоло ин ҷома аз якҷанд сад кас иборат аст. Гарчанде ки ягон маали ошкорои антисемитии тасдиқшуда ба назар нарасидааст, тибқи иттилоии Департаменти Давлатӣ, баъзе муллоҳо дар масҷид даъватҳои антисемитӣ кардаанд.

Сиёсати ИМА

Тоҷикистон барои ИМА аҳамияти стратегӣ дорад, ки ин қисман ба нақши калидии тоҷикони этникӣ дар Афғонистон, ҳамсоияи ҷанубии Тоҷикистон марбут аст. Тоҷикон дуввумин миллати сершумори Афғонистон буда, аз байнионио чунин симоҳои намоён ба мисли президенти собиқи кишвар ва сарвари Иттиҳоди Шимолӣ Аҳмадшоҳи Масъуд, ки алайҳи Шӯравӣ ва Толибон ҷангидааст, баромадаанд. Илова бар ин, Тоҷикистон боз аз он ҷиҳат ба Афғонистон шабеҳ аст, ки он йукумати заиф ва гирифтори ғасод дорад. Тоҷикистон инчунин як кишвари дар бунбаст қарордошта ва камбағал аст, ки дар солҳои 1990-ум ҷанги шаҳрвандии панҷсоларо аз сар гузаронидааст, ки бар асари он 100000 нафар ҳалок шудаанд. Пас аз хотимаи ҷанги шаҳрвандӣ, бисёре аз ашхоси расмии тоҷикитсон, ки гӯё дар шиканча ва муносибати ношоиста бо боздоштшудагон ва маҳбусон даст доштаанд, авф карда шуданд. Кумиҳаи СММ оид ба Шиканча дар соли 2009 Ҳукумати тоҷикистонро даъват амуд, то як мақоми махсусро созмон диҳад, то ҳолатҳои сершумори шиканчаро таҳқиқ намояд ва шахсони гунаҳгорро, аз ҷумла дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ, ҷазо диҳад.

Иқтисодиёти кишвар аз интиқоли маблағҳо меҳнатӣ, алахусус аз муҳоҷирини меҳнатӣ дар русия, саҳт вобаста аст, ки аз сабаби бӯҳрони иқтисодӣ хело коҳиш ёфтааст. Бисёре аз коргарони тоҷик баргаштанд, ки ин шиддати иҷтимоиро дар кишвар афзоиш дод. Кӯмаки хориҷӣ, башардӯстона ва амниятии ИМА ба Тоҷикистон дар соли молиявии 2009 тақрибан 30 миллион долларро ташкил дод; барои соли молиявии 2010 бошад зиёда аз 50 миллион доллар дархост шудааст. Тибқи иттилоии Департаменти давлатӣ, диққати ИМА дар самти пешбурди ҳуқуқи башар ва демократия дар Тоҷикистон ба рушди демократия дар тӯли муддати дароз равона шудааст — вазифаи мушкил “бинобар дар бунбаст қарор доштани кишвар ва дигар мушкилоти муҳити зист, кам будани бархӯрди шаҳрвандон бо принципҳои демократӣ ва муъовимати далаат ба ислоҳоти демократии муассир.” Барномаҳои ИМА ба кӯшишҳои беҳтар сохтани қобилияти ҳукумат оиди ба роҳ мондани ғайриқонунии одилонатар ва босалоҳияттар, созмон додани ҷавобгарии тарафайн байни ҳукумат ва ҷомаи шаҳрвандӣ ва мусоидат ба

кишвар дар роҳи гузаронидани ислоҳоти зарурии қонунгузорӣ асос ёфтанд. Илолати Муттаҳида инчунин меҳодад, ки як барномаи Корпуси Сулҳро дар Тоҷикистон созмон диҳад. Илолати Муттаҳида инчунин дар фароҳам овардани маблағгузорию дастгирии ҳуқуқӣ ба СҶД кӯмак мекунад, то онҳо талаботҳои расмии ниҳоят шадидро оид ба сабти ном иҷро намоянд. Лоихаҳои ИМА инчунин ба ислоҳоти қонунҳои маҳалӣ дар тоҷикистон дар чор соҳаи асосӣ – қонунгузорию ҷиноӣ, истифодаи замин, озодиҳои асосӣ ва муҳити тичорат – равона карда шудаанд.

Дар Ҳисоботи Департаменти Давлатӣ дар бораи Озодии Дин дар ҷаҳон дар соли 2009 гуфта шудааст, ки “дар тӯли давраи ҳисоботӣ коҳиши эҳтиром нисбати озодии дин идома ёфтааст” ва Департамент бадшавии назаррасро дар се соли ахир пайдарҳам мушоҳида кардааст. Департаменти Давлатӣ инчунин мушкилоти зерини ҳуқуқи башарро қайд намудааст: шиканҷа ва ҷабр нисбати боздоштшудагон ва дигар ашхос аз ҷониби ҳадамоти амниятӣ; бечазо мондани мақомоти ҳифзи ҳуқуқ; поймол кардани ҳуқуқ ба муурофияи одилона; шароити саҳт ва ба ҳаёт таҳдидкунандаи зиндонҳо; манъ будани дастрасии нозирони байналмилалӣ ба зиндонҳо; ва маҳдудсозии озодии суҳан, матбуот, иттиҳодия ва мазҳаб. Мушаххасан дар соҳаи озодии дин, сафорати ИМА гузориш додааст, ки он барномаҳоеро амалӣ кардааст, ки ҳадафи онҳо мусоидат ба дарки беҳтари ҷиғунагии муносибат ба озодии дин дар мамолики демократӣ буда, дар доираи онҳо мизҳои мудаввар бо донишҷӯён, хабарнигорон, пешвоёни мазҳабӣ ва симоҳои сиёсӣ гузаронида шудаанд ва ширкаткунандагони асосӣ ба ИМА барои Барномаҳои Сафари Байналмилалӣ фиристода шудаанд.

Тавсияҳо

Ҳукумати ИМА бояд:

- бо ашхоси расмии Тоҷикистон, ки барои масъалаҳои динӣ, ҳуқуқи башар ва қонунгузорӣ масъуланд, ва инчунин бо аъзои парлумон, намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҷомеаи байналмилалӣ кор бурда, барои ворид намудани тағирот ба қонуни нав дар бораи дин бо мақсади мутобиқ сохтани он ба ўҳдадорихои байналмилалии Тоҷикистон аз ҷумла ба қўдадорихо дар доираи САҲА, кўмак намояд ;
- ҳукумати Тоҷикистонро барои вайрон кардани ўҳдадорихои байналмилалии он ва ўҳдадорихояш оид ба риояи ҳуқуқи башар, аз он ҷумла ҳуқуқи озодии дин ва эътиқод, дар доираи (САҲА) ба тариқи ошкоро дар ҳуди Тоҷикистон ва дар воҳўриҳои байналмилалӣ мавриди танқид қарор диҳад.

- назорати муурофияҳо нисбати пешвоёни ҷомеаҳои диние, ки сабти номашон лағв шудааст идома диҳад ва даъват ба амал орад, ки чораҳои қонунии мувофиқ андешида шаванд;
- бо ҷомеаи байналмилалӣ дар Тоҷикистон дар бобати беҳтар сохтани стандартҳои ҳуқуқӣ ҳамкорӣ намуда, ба судяҳо ва додситонҳо оид ба қонунгузорию шаҳрвандӣ ва стандартҳои байналмилалии ҳуқуқҳои башар омӯзиш пешниҳод намоянд;
- аз намояндагии САҲА дар Тоҷикистон даъват ба амал орад, ки ба вайронкуниҳои озодии дин ё эътиқод тавачҷӯҳи махсус зоҳир кунад ва дар ин робита барномаҳои мушаххас амалӣ созанд, аз ҷумла тавассути гузаронидани омӯзишҳо бо кормандони васоити ахбори маҳаллӣ оид ба ўҳдадориҳои байналмилалӣ; ва
- аз Тоҷикистон ва алахусус аз Президент Эмоммалӣ Раҳмон даъват ба амал орад, ки ба таври ошкоро ўҳдадориҳои байналмилалиашро нисбати эҳтироми озодии дин ё эътиқод ва инчунин ҳуқуқҳои аъзои ҳама гурӯҳҳои солеҳи динӣ дар кишвар эътироф намояд.